

Częstochowa, dnia 27.08.2023r.

dr hab. Małgorzata Okręglika, prof. uczelni
Katera Ekonomii, Inwestycji i Nieruchomości
Wydział Zarządzania
Politechnika Częstochowska
ul. Armii Krajowej 19b, 42-201 Częstochowa

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Drzazgi

pt. „*Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce*” napisanej pod kierunkiem naukowym promotora dr hab. Renaty Lisowskiej, prof. UŁ

I. Podstawa formalna

Podstawą formalną do sporządzenia recenzji pracy doktorskiej jest Ustawa z dnia 20 lipca 2018r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023 poz. 742 ze zm.), §5 ust. 5-7 Regulaminu określającego szczegółowy tryb postępowania w sprawie nadania stopnia doktora i doktora habilitowanego w Uniwersytecie Łódzkim (uchwała nr 660 Senatu UŁ z dnia 27.01.2020r.) oraz pismo z dnia 14 lipca 2023r. od Przewodniczącej Komisji UŁ do spraw stopni naukowych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości, prof. dr hab. Ewy Walińskiej, dotyczące uchwały ww. Komisji UŁ z dnia 3 lipca 2023r., powołującej mnie na recenzenta w przewodzie doktorskim mgr Agnieszki Drzazgi.

Politechnika Częstochowska

Wydział Zarządzania

al. Armii Krajowej 19 B, 42-201 Częstochowa

tel. +48 34 325 03 95, e-mail: dziekan@wz.pcz.pl

www.wz.pcz.pl

Recenzja została opracowana na potrzeby prowadzonego na Uniwersytecie Łódzki przewodu doktorskiego o nadanie mgr Agnieszce Drzadzce stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

II. Ocena wyboru tematu i układu rozprawy doktorskiej

Podjęta przez Autorkę tematyka jest niezmiennie aktualna, a ponadto stanowi przedmiot badań naukowych prowadzonych w zagranicznych oraz polskich ośrodkach naukowych. Rozwijanie przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, szczególnie w formie działalności o charakterze pozarolniczym, stanowi kluczowy czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego na tych obszarach, co niewątpliwie przykuwa uwagę decydentów na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Stąd wybór tematu rozprawy wydaje się cenny, szczególnie z uwagi na fakt, iż, jak zdiagnozowała Autorka, na obszarach wiejskich występuje szereg dodatkowych barier przedsiębiorczości, które wynikają ze specyfiki tych obszarów, a jednocześnie mogłyby być niwelowane poprzez rozwiązania systemowe.

Rozważania na temat przedsiębiorczości są tematem stale rozbudowywanym i mają charakter wielowątkowy. Temat ten jest dosyć mocno eksploatowany, zarówno w literaturze krajowej, jak i zagranicznej. Znacznie mniej uwagi poświęca się natomiast *stricte* przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, w tym jej pozytywnym i negatywnym uwarunkowaniom, dlatego też uważam, że niniejsza rozprawa doktorska wypełnia lukę poznawczą w zakresie identyfikacji uwarunkowań powstawania, funkcjonowania i rozwoju pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarach wiejskich w Polsce.

Problematyka podjęta w dysertacji mieści się w obszarze nauk o zarządzaniu i jakości, jest aktualna teoriopoznawczo, jak również ważna dla praktyki gospodarczej. Wybór tematu uważam za oryginalny, ambitny, wymagający znacznie wiedzy interdyscyplinarnej oraz umiejętności warsztatowych. Za szczególnie cenny można uznać aplikacyjny charakter analizowanych wątków badawczych i wskazanie cennych rekomendacji zarówno dla samych przedsiębiorców z obszarów wiejskich, jak i decydentów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce.

Tytuł rozprawy doktorskiej koresponduje z jej zawartością. Rozprawa jest dość obszerna i liczy 339 stron tekstu podstawowego oraz 45 stron załączników. Całość rozprawy została podzielona na 4 rozdziały główne, z których każdy liczy od 4 do 6 podrozdziałów drugiego stopnia. Rozprawa rozpoczyna się od wstępu, a kończy zakończeniem podsumowującym rozważania i prezentującym wnioski z przeprowadzonych badań, rekomendacje praktyczne, a także ograniczenia badawcze i kierunki dalszych badań. W rozprawie znajdują się również typowe elementy dodatkowe, jak bibliografia, streszczenia, spisy elementów graficznych, ilustrujących analizowane zjawiska i zestawiające wyniki badań tj. 5 rysunków, 61 tabel i 27 wykresów. W pracy znajdują się również 3 załączniki, w tym dwa zawierające narzędzia badawcze (kwestionariusz ankiety i wywiadu) oraz jeden prezentujący opis 10 studiów przypadków, zrealizowanych w ramach badania jakościowego.

Rozprawa jest wyraźnie podzielona na część teoretyczną, obejmującą rozdziały 1-2 (str. 19-178), część metodyczną, omówioną w rozdziale 3 (str. 179-199) oraz część empiryczną, obejmującą rozdział 4 (str. 200-305). Struktura pracy ma zatem układ tradycyjny, typowy dla prac doktorskich.

Wstęp (str. 11-18) zawiera uzasadnienie wyboru tematu, podkreślając znaczenie rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich oraz niedostateczne rozpoznanie jej uwarunkowań, co tworzy luki poznawcze o charakterze teoretycznym, empirycznym i praktycznym. Autorka prezentuje problemy badawcze, cele i hipotezy badawcze, przedstawia ogólną charakterystykę zastosowanych metod badawczych oraz charakterystykę struktury pracy wyjaśniającą tok wyводу. Można uznać, że Wstęp w wystarczającym stopniu potwierdza osadzenie treści w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości.

Rozdział I „Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich – ustalenia literaturowe” (str. 19-93) stanowi przegląd literatury dotyczącej przedsiębiorczości, a w szczególności obszaru przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Rozdział składa się z 5 podrozdziałów. Całość można określić jako mocno rozbudowaną. I tak, w pierwszym podrozdziale Autorka prezentuje różnorodne podejścia do definiowania i klasyfikowania przedsiębiorczości, co podkreśla niejednoznaczność, ale i „pojemność” tego pojęcia. W podrozdziale drugim, zatytułowanym „Wymiary przedsiębiorczości” omówione zostały szeroko kompetencje i cechy osoby przedsiębiorczej. Zdefiniowano również pojęcie orientacji przedsiębiorczej wraz ze wskazaniem jej wymiarów, prezentowanych w literaturze przedmiotu, trafnie podkreślając niewystarczający zakres badań w zakresie orientacji przedsiębiorczej na obszarach wiejskich. Trzeci podrozdział skupia się na konkurencyjności przedsiębiorstw. Autorka prezentuje

konceptualizację samego pojęcia konkurencyjności oraz wskazuje jej źródła, na bazie ustaleń literaturowych, prze czym nieco brakuje tu najnowszych odniesień literaturowych mając na uwadze turbulencje społeczno-gospodarcze ostatnich lat. W kolejnej części rozdziału scharakteryzowano przedsiębiorczość na obszarach wiejskich, co zapewnia cenną podbudowę teoretyczną z punktu widzenia tytułu pracy. Trafnie podkreśla się zwłaszcza fakt, że obecny rozwój wsi nie jest związany wyłącznie z rolnictwem, a przedsiębiorczość pozarolnicza stanowi istotny element stymulujący rozwój tych obszarów, jak również źródło dochodów gospodarstw domowych na wsiach. Ostatnim wątkiem było zestawienie i omówienie wybranych danych statystycznych, dotyczących pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich oraz jej udziału w dochodach ludności wraz z podkreśleniem znaczenia wsparcia systemowego dla innowacyjnych rozwiązań gospodarczych.

Rozdział II „Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich – stymulatory i bariery” (str. 94-178) tworzy podbudowę teoretyczną dla dalszego procesu badawczego. Rozdział składa się z 4 podrozdziałów. W pierwszym podrozdziale, posiłkując się literaturą naukową, Autorka zaprezentowała motywy podejmowania działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Cennym elementem podrozdziału jest wyraźne rozróżnienie motywów na te o charakterze pozytywnym, ale i te o charakterze negatywnym, gdzie przedsiębiorczość staje się nie wyborem, a koniecznością. Następnie skupiono się na uwarunkowaniach rozwoju przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Na podkreślenie zasługuje tu rzetelny przegląd literatury międzynarodowej, który jasno wskazuje na złożoność tematu i wielostronne/zróźnicowane podejście do klasyfikacji tychże uwarunkowań w dotychczasowych publikacjach. Z uwagi na ilość zaprezentowanego materiału, nieco brakuje podsumowania na końcu podrozdziału np. w formie zestawienia tabelarycznego. W podrozdziale trzecim opisane zostały formy wsparcia przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce. Omówione programy i instytucje wsparcie odnoszą się w znacznej części do wsparcia działalności rolniczej jako takiej, co wskazuje na niedostatek programów wspierających działalność pozarolniczą *stricto* na obszarach wiejskich. Z kolei bardzo cennym elementem rozdziału II jest podrozdział czwarty, w którym dokonano klasyfikacji uwarunkowań kształtujących rozwój przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Autorka dokonała klasyfikacji w sposób przemyślany, logiczny i bazujący na przeglądzie literatury międzynarodowej. Dokonana klasyfikacja stanowi wystarczającą bazę teoretyczną dla przeprowadzonych następnie badań empirycznych. Ogólnie rozdział należy uznać za właściwie opracowany, miejscami nawet zbyt

obszernie, jednak w sposób i w układzie, który jest ściśle powiązany z całościowym procesem badawczym prowadzonym przez Autorkę.

Część teoretyczna rozprawy została opracowana w poprawny sposób, z logiczną strukturą oraz zasadniczą spójnością pomiędzy tytułami poszczególnych części, a ich zawartością. Należy też nadmienić, że część teoretyczna jest rozbudowana i wydaje się, że mogłaby zostać nieco zmniejszona bez szkody dla prowadzonych rozważań.

Rozdział III „Metodyka badań własnych” (str. 179-199) jest w pełni poświęcony opisowi metodyki badań ilościowych i jakościowych przeprowadzonych na potrzeby niniejszej rozprawy doktorskiej. W pierwszym podrozdziale Autorka omawia problem badawczy, który został sformułowany jako następstwo zidentyfikowanych luk poznawczych (teoretycznej, empirycznej i praktycznej). Problem badawczy uszczegółowiono w postaci pięciu pytań badawczych, poprawnie wyznaczających Autorce zadania badawcze. W podrozdziale drugim wyszczególnione zostały cele i hipotezy badawcze – znajdujące się również we Wstępie. Zaprezentowano również teoretyczny model badawczy, który jasno prezentuje ideę badań ilościowych i stanowi spójną całość z wcześniej postawionymi hipotezami szczegółowymi. Następnie Autorka prezentuje zakres i sposób prowadzenia badań ankietowych, na grupie 391 podmiotów oraz badań jakościowych w formie studium przypadku, na grupie 10 przedsiębiorstw, uczestniczących uprzednio w badaniu ilościowym. W kolejnej części dokonano szczegółowego opisu metodyki badań ilościowych. Na uwagę zasługuje tu zwłaszcza profesjonalnie wykonany, zgodnie z zasadami statystyki, losowy, warstwowy dobór grupy badawczej, zapewniający reprezentatywność badań Autorki. Omówiono również narzędzia statystyczne wykorzystane do analizy danych, a wybór tychże narzędzi nie budzi zastrzeżeń. Ostatni podrozdział 3.5 stanowi prezentację metodyki badania jakościowego przeprowadzonego jako studium przypadków. Poprawnie omówiono zastosowaną technikę badawczą – wywiad częściowo ustrukturyzowany z wykorzystaniem kwestionariusza wraz z opisem sposobu realizacji badań. W ogólnym ujęciu wyniki badań jakościowych są cennym wkładem w niniejszej dysertacji, a forma ich opracowania i ocena poszczególnych aspektów – trafna. Jednocześnie wydaje się, że do tego rozdziału można było przenieść punkt 4.1. tj. *Charakterystykę próby badawczej* oraz szerzej przeanalizować rzetelność i trafność badania (zmiennych badawczych). Zniwelowałoby to częściowo dysproporcję pomiędzy stosunkowo niewielkim rozdziałem 3 i obszernymi pozostałymi rozdziałami.

Rozdział IV „Analiza uwarunkowań rozwoju przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce – wyniki badań” (str. 200-305) stanowi prezentację wyników badania ilościowego i jakościowego, przeprowadzonych z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety, stanowiącego Załącznik nr 1 oraz kwestionariusza wywiadu, stanowiącego Załącznik nr 2 do niniejszej pracy. W podrozdziale 4.1 dokonano ogólnej charakterystyki respondentów, będącej odzwierciedleniem części metryczkowej ankiety. W następnym podrozdziale zaprezentowano statystyki opisowe dla wszystkich pytań ankietowych w postaci rozkładów procentowych. Cennym i ciekawym rozwiązaniem jest graficzne (kolorystyczne) podkreślenie elementów największego i najmniejszego wpływu/znaczenia/wartości w ramach poszczególnych obszarów badawczych (zmiennych), co jednak powinno być jednoznacznie wyjaśnione na początku podrozdziału 4.2. W podrozdziale 4.3. skupiono się na testowaniu hipotez z wykorzystaniem takich narzędzi jak: testy porównujące rozkłady zmiennych, testy korelacji oraz analiza czynnikowa. Sposób przeprowadzenia i zakres analiz można uznać za satysfakcjonujący. Dobór wskaźników statystycznych nie budzi zastrzeżeń. Kolejny podrozdział to charakterystyka 10 przedsiębiorstw działających na obszarach wiejskich i prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, z którymi przeprowadzono wywiady częściowo ustrukturyzowane. W następnej części omówiono wyniki wywiadów w formie syntetycznej – na bazie zestawień tabelarycznych. Całość odpowiedzi respondentów została przeniesiona do Załącznika nr 3, co jest efektywnym rozwiązaniem dla czytelnika, który w tekście głównym ma możliwość szybkiego porównania opinii w danym obszarze. W ten sposób Autorka próbowała uniknąć „przeciążania” rozdziału, traktując pozostałe informacje jako uzupełniające. Rozdział kończy się podsumowaniem wyników badań, w którym Autorka zestawia najważniejsze osiągnięcia badawcze, ocenia uzyskane wyniki oraz formułuje na ich podstawie wnioski własne.

Zakończenie (str. 306-321) zawiera sumaryczne odniesienie się do kwestii analizowanych w badaniach własnych: jakościowym i ilościowym, w formie odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Autorka ponownie potwierdza również pozytywne zweryfikowanie wszystkich hipotez badawczych. Autorka podsumowała również proces badawczy formułując dodatkowe wnioski. Cennym elementem zakończenia jest wskazanie rekomendacji na rzecz poprawy rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce zarówno dla samych przedsiębiorców, jak i dla decydentów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki wsparcia publicznego.

Można ogólnie stwierdzić, że część empiryczna została przygotowana prawidłowo, a struktura tej części jest logiczna i podporządkowana, co do zasady, celowi głównemu oraz postawionym hipotezom badawczym. Analizy wyników poprzedzone są omówieniem metodyki badawczej, co jest ogólnie przyjętą praktyką dla dysertacji doktorskich. Sposób prezentacji wyników oraz zastosowane metody analizy danych można uznać za właściwe.

III. Ocena części teoretycznej oraz zastosowanego piśmiennictwa w ramach rozprawy doktorskiej

Część teoretyczna rozprawy jest obszerna i wielowątkowa. Stanowi solidną bazę w realizowanym procesie badawczym i bezsprzecznie jest wystarczająca dla postawionych w pracy hipotez badawczych. Autorka wykorzystwała bibliografię liczącą 311 pozycji książkowych i artykułów naukowych (w tym 132 pozycje anglojęzyczne) oraz 15 źródeł internetowych. Literatura jest zasadniczo aktualna. Zarówno zakres, jak i zróżnicowanie wykorzystanych źródeł świadczy o umiejętnościach Autorki w zakresie krytycznego przeglądu literatury, jako umiejętności oczekiwanej od kandydata do stopnia doktora. Pozytywnie oceniam stosowany język Autorki, sprawne posługiwanie się terminologią, konstrukcjami poznawczymi i logiką wnioskowania do zbudowania podstawy teoretycznej w niniejszej dysertacji. Drobne uchybienia językowe czy też skłonności do rozbudowywania opisów teoretycznych nie umniejszają ogólnej wartości części teoretycznej.

IV. Wskazanie i ocena celu rozprawy doktorskiej oraz hipotez badawczych

Celem głównym dysertacji, wskazanym przez Autorkę, jest *identyfikacja i charakterystyka uwarunkowań kształtujących rozwój przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce oraz diagnoza poziomu przewagi konkurencyjnej pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na tych obszarach*. We właściwy sposób sformułowano również 8 celów szczegółowych:

1. *Identyfikacja i systematyzacja wiedzy z zakresu przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;*
2. *Rozpoznanie i charakterystyka przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w Polsce;*
3. *Identyfikacja motywów podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce;*

4. *Identyfikacja i ocena uwarunkowań wewnętrznych (stymulatorów i barier) kształtujących rozwój przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce;*
5. *Identyfikacja i ocena uwarunkowań zewnętrznych (stymulatorów i barier) kształtujących rozwój przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce;*
6. *Rozpoznanie i ocena oferowanego wsparcia publicznego dla rozwoju przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce;*
7. *Rozpoznanie poziomu przewagi konkurencyjnej pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarach wiejskich w Polsce oraz czynników konkurencyjności determinujących tę przewagę;*
8. *Sformułowanie wniosków i rekomendacji dla przedsiębiorców mieszkających i prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą na obszarach wiejskich w Polsce oraz dla decydentów odpowiedzialnych za kształtowanie polityki rozwoju przedsiębiorczości na tych obszarach.*

Sformułowano również główną hipotezę badawczą, która zakłada że: *Rozwój przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce jest powiązany zarówno z uwarunkowaniami wewnętrznymi, a w szczególności z motywami podjęcia działalności gospodarczej i przewagą konkurencyjną pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na tych obszarach oraz z uwarunkowaniami zewnętrznymi wynikającymi ze specyfiki tych obszarów.*

Następnie sformułowano 6 hipotez szczegółowych, które mają odzwierciedlenie w dalszych krokach badawczych, które ostatecznie zapewniają ich weryfikację:

1. *Uwarunkowania wewnętrzne, wynikające z charakterystyk pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarach wiejskich w Polsce oraz ich właścicieli, kształtujące funkcjonowanie i rozwój tych podmiotów, są zróżnicowane ze względu na cechy tych podmiotów.*
2. *Pozytywne motywy podjęcia działalności gospodarczej są dodatnio powiązane z poziomem orientacji na rozwój powstałych w ich wyniku pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarach wiejskich w Polsce.*
3. *Poziom rozwoju kompetencji przedsiębiorczych właścicieli pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarach wiejskich w Polsce jest dodatnio powiązany z poziomem przewagi konkurencyjnej tych podmiotów.*

4. *Poziom orientacji przedsiębiorczej pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarach wiejskich w Polsce jest dodatnio powiązany z poziomem przewagi konkurencyjnej tych podmiotów.*
5. *Poziom przewagi konkurencyjnej pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na obszarach wiejskich w Polsce jest dodatnio powiązany z poziomem orientacji na rozwój tych podmiotów.*
6. *Uwarunkowania zewnętrzne, wynikające ze specyfiki obszarów wiejskich w Polsce, w zróżnicowanym stopniu kształtują funkcjonowanie i rozwój pozarolniczych przedsiębiorstw zlokalizowanych na tych obszarach.*

W mojej ocenie cel główny pracy został jasno i jednoznacznie określony i poprawnie koresponduje z hipotezą główną. Oba elementy wykazują spójność zarówno z częścią teoretyczną, jak i empiryczną pracy. Sposób sformułowania hipotez należy uznać za prawidłowy, pozwalający na ich statystyczną weryfikację.

V. Wskazanie i ocena zastosowanych metod badawczych

Wybrane przez Autorkę metody badawcze na poczet realizacji celu pracy i weryfikacji hipotez badawczych można uznać za poprawne i zgodne z powszechnie stosowaną praktyką w dyscyplinie nauk o zarządzaniu i jakości. Połączenie badania ilościowego, jako badania początkowego, służącego diagnozie powiązań między zmiennymi, zgodnie z postawionymi hipotezami badawczymi, a następnie badania jakościowego, pozwalającego na pogłębienie wiedzy o już zbadanych zależnościach, jest zarówno ciekawym, jak i cennym rozwiązaniem w procesie badawczym. Metody badawcze zastosowane w analizie zostały prawidłowo dobrane i opisane. Na szczególne docenienie zasługuje proces doboru grupy badawczej. Badania Autorka wykonała na dużą skalę, co zapewniło ich reprezentatywność. Dobór miał charakter losowy, warstwowy, a Autorka podjęła znaczący wysiłek, by dotrzeć do przedsiębiorstw, które znajdowały się w operacie losowania (zakupionym od GUS), zapewniając jednocześnie proporcjonalny dobór respondentów do liczby przedsiębiorstw zlokalizowanych w poszczególnych województwach.

W obszarze metodyki badawczej pojawia się również pewne zastrzeżenie. W metodyce badawczej Autorka wyraźnie wskazuje konieczność zbadania rzetelności zbudowanego narzędzia pomiaru. W praktyce analiza rzetelności nie została przedstawiona dla wszystkich badanych konstruktów. Wyjaśnienia wymagałoby zatem czy taka analiza została

przeprowadzona oraz wyjaśnienie przyczyn prezentacji w pracy tylko wybranych wyników (tab. 45; 49).

VI. Ocena części rozprawy doktorskiej dotyczącej omówienia wyników badań

Zakres samych badań empirycznych, a następnie sposób i zakres analizy wyników tychże badań można uznać za satysfakcjonujący. Właściwie dokonano rozdzielania prezentacji wyników badań jakościowych i ilościowych, co poprawia czytelność części empirycznej. Autorka prezentuje wyniki w różnych ujęciach, przekraczając nawet zakres niezbędny do weryfikacji hipotez badawczych. Zrealizowane w ten sposób badanie zawiera bezsprzecznie elementy nowatorskie, a wyniki wpisują się w nurt badawczy dyscypliny nauki o zarządzaniu i jakości. Autorka prezentuje dane w postaci licznych tabel i wykresów, co poprawia ich odbiór. Dane są uzupełniane stosownymi i właściwie przygotowanymi opisami i wnioskami. Na podkreślenie zasługuje fakt wysokiej spójności pomiędzy częścią teoretyczną, a empiryczną, co potwierdza dojrzałość warsztatu naukowego Autorki.

VII. Praktyczne zastosowanie uzyskanych wyników badań

Wyniki przeprowadzonych badań empirycznych mogą mieć praktyczne odniesienie. Identyfikacja, ocena i weryfikacja stymulatorów i barier rozwoju działalności gospodarczej na obszarach wiejskich może przyczynić się do poprawy świadomości zakresie uwarunkowań przedsiębiorczości na tych obszarach, przyczyniając się zbudowania dobrych praktyk na poziomie mikro tj. w pozarolniczych przedsiębiorstwach funkcjonujących na obszarach wiejskich, które pozwoliłyby na wprowadzanie bardziej efektywnych rozwiązań zarządczych, a także, co zostało podkreślone w pracy, sprzyjałoby poprawie innowacyjności tych podmiotów, która stanowi obecnie jeden z podstawowych czynników osiągnięcia przewagi konkurencyjnej. Z drugiej strony, wyniki badań mogą mieć praktyczne implikacje na poziomie makro tj. przy modyfikacji rozwiązań w systemie wsparcia obszarów wiejskich w Polsce. Obecnie wsparcie publiczne skupia się na działalności rolniczej, która staje się często niewystarczająca jako podstawa generowania dochodów gospodarstw domowych. Skuteczne wsparcie działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich mogłoby zapewnić dodatkowe źródło finansowania, co pośrednio miałoby wpływ także na ogólny rozwój gospodarstw rolnych. Praktyczne zastosowanie czy uwzględnienie wyników niniejszych badań ma tym większe znaczenie, że, jak wykazała Autorka, istnieje wiele ograniczeń w działalności

gospodarczej, specyficznych dla obszarów rolniczych w Polsce, co potwierdza nie tylko konieczność prowadzenia samych badań, ale i wdrażania ich wyników w praktyce gospodarczej.

VIII. Informacje o nieprawidłowościach w rozprawie doktorskiej

Praca jest dopracowana pod względem formalnym i językowym. Format zarówno tekstu, jak i przypisów jest ujednolicony, co czyni pracę łatwą w odbiorze. Rysunki i tabele przygotowane zostały starannie i czytelnie. Tekst jest przygotowany z zastosowaniem słownictwa właściwego dla nauk o zarządzaniu i jakości.

W pracy pojawiają się nieliczne niedociągnięcia formalne, stylistyczne i w pisowni, co jest jednak rzeczą naturalną w tak obszernym opracowaniu. Wśród tychże niedociągnięć wymienić należy:

- Powoływanie się na autora w oparciu o źródło wtórne (opracowanie) – Autorka powinna dotrzeć do pierwotnego tekstu naukowca, na którego się powołuje – przykładowo przypis nr 37;
- W strukturze pracy zauważalna jest dysproporcja objętościowa rozdziałów, podczas gdy dobre praktyki wskazują, że lepszym rozwiązaniem byłaby względna proporcjonalność poszczególnych części. Należy jednak zauważyć, że przyjęte rozwiązanie wynika z chęci wyraźnego wyodrębnienia części teoretycznej, metodycznej i praktycznej, co jest typowym rozwiązaniem dla prac doktorskich w naukach społecznych. Uwaga ta ma zatem charakter polemiczny.
- Tytuł podrozdziału 1.2. *Wymiary przedsiębiorczości* nie do końca trafnie odzwierciedla zawartość podrozdziału.
- W tekście pojawiają się drobne niedociągnięcia o charakterze czysto technicznym: odstępstwa od ogólnie przyjętej czcionki Times New Roman, pozostawienie pojedynczych liter na końcu wersów czy też pozostawienie pustych obszarów stron przed niektórymi tabelami czy wykresami mimo tego, iż zastosowano poprawnie odwołania do tych elementów w tekście (a zatem można było wskazane tabele/wykresy przesunąć).

Wymienione wyżej uwagi, uchybienia czy drobne błędy nie wpływają na ogólną pozytywną ocenę pracy i być może pomogą Autorce udoskonalić swój warsztat naukowy w przyszłości.

Wnioski końcowe

Recenzowana praca doktorska mgr Agnieszki Drzazgi to wartościowe studium identyfikujące uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce. Rozprawa odznacza się dobrym rozpoznaniem teoretycznym i ciekawym rozwiązaniem empirycznym, a lektura pracy potwierdza poprawność i dojrzałość warsztatu naukowego Autorki. Dysertacja została przygotowana na właściwym poziomie zarówno pod względem merytorycznym, jak i formalnym, i spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim.

Reasumując stwierdzam, że rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Agnieszki Drzazgi pt. *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce*, napisana pod kierunkiem naukowym Pani dr hab. Renaty Lisowskiej, prof. UŁ, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej Autorki w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości oraz potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych.

W świetle przedstawionej opinii stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji praca doktorska Pani Agnieszki Drzazgi pt. *Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w formie pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce* w pełni spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim, zawarte w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2023 poz. 742 ze zm.).

W związku z powyższym rekomenduję Wysokiej Komisji UŁ do spraw stopni naukowych w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości przyjęcie przedłożonej rozprawy i dopuszczenie mgr Agnieszki Drzazgi do publicznej obrony.

Małgorzata Okęplicka